
THE ISSUR MELACHA ON ROSH CHODESH

FEBRUARY 13, 2024
HEBREW VERSION
Talmud Tuesday, תרומה

IS THERE A PROHIBITION TO DO LABOR ON ROSH CHODESH?

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כד עמוד א

איבעיא להו: מהו להזכיר ראש חודש בברכת המזון? אם תימצי לומר בחנוכה דרבנן לא צריך, ראש חודש דאורייתא - צריך, או דילמא: כיון דלא אסור בעשיית מלאכה - לא מזכרין? רב אמר: מזכיר, רבי חנינא אמר: אינו מזכיר. אמר רב זריקא: נקוט דרב בידך, דקאי רבי אושעיא כוותיה. דתני רבי אושעיא: ימים שיש בהן קרבן מוסף, כגון ראש חודש וחולו של מועד - ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה, ואומר מעין המאורע בעבודה, ואם לא אמר - מחזירין אותו, ואין בהן קדושה על הכוס, ויש בהן הזכרה בברכת המזון.

According to the גמ' שבת, is there a prohibition of doing labor on Rosh Chodesh?

2. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד ב

... ראש חודש דאיכרי מועד לימא! לא איקדיש בעשיית מלאכה, דכתיב: השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג טעון שירה, ושאין מקודש לחג אין טעון שירה...

According to the גמ' ערכין, is there a prohibition of doing labor on Rosh Chodesh?

3. ביוגרפיה - האשכול (אלבק)

R. Abraham ben Isaac of Narbonne (southern France) was born in Narbonne ca. 1085, where he died in the beginning of 1158. In his youth he studied for many years in Barcelona, Spain, with R. Judah ben Barzillai, the author of Sefer Ha - Ittim. He later returned to Narbonne, where he was appointed rabbi and where he established an important yeshiva. His most renowned pupil was R. Abraham ben David of Posquieres (author of hassagot on Rambam), who later became his son - in - law. (Since these two scholars have the same acronym, Rabad, they are occasionally confused.) R. Abraham's Sefer Ha - Eshkol is a version of R. Judah ben Barzillai's great work Sefer Ha - Ittim. The book contains 25 chapters on a variety of halakhic subjects. The author is considered one of the most important halakhic authorities, and his decisions are frequently cited by later Rishonim. He also wrote a book of responsa which was only published recently... R. Abraham ben Isaac authored a commentary to the entire Talmud, but only the commentary to parts of Bava Batra is extant, and that has been entered into the data banks based upon Shitat haKadmonim al Bava Batra, ed. R. M. Y. Blau, N. Y., 1982.

4. ספר האשכול (אלבק) הלכות ראשי חודשים

...היינו נמי דאמר' במגלה כל שיש בו בטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב קורין שלשה, וכל שאין בו בטול מלאכה לעם כגון ראש חודש וחולו של מועד קורין ארבעה. והאי דאמר' בטול מלאכה לעם על תוספת תפלה ותחנונים

שאינן בראש חדש וחולו של מועד כמו תענית, ולא בטול מלאכה ממש, דהא ראש חדש לא דמי לחולו של מועד, שראש חדש מותר במלאכה, וחולו של מועד אסור...

How does the ראש on ביטול מלאכה understand the line in the מגילה that there is no ראש חדש?

5. חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף כב עמוד ב

הא דאמרינן כל שאין בו ביטול [מלאכה] לעם כגון ראשי חדשים. לפי מנהגם אמר כן שהיו נוהגין שלא לעשות מלאכה בר"ח ומנהג הראשונים כמו שכתוב בדוד ויהונתן אשר נסתרת שם ביום המעשה (שמואל א' כ') שהיה יום שלפני ראש חודש כדכתיב מחר חדש למימרא דחדש עצמו אינו יום מעשה להם, אבל אנו אין אנו נוהגים בכך אלא הנשים בלבד, ובפרק מ"ה מפרקי דר' אליעזר כתיב כן לפי שלא קבלו הנשים עליהם ליתן נזמיהם לעגל נתן להם הקדוש ברוך הוא שכרן בעולם הזה שהם משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים.

How does the ראש חדש on ביטול מלאכה understand the line in the מגילה that there is no ראש חדש? What does the ראש חדש say changed regarding the custom?

6. רש"י מסכת מגילה דף כב עמוד ב

ראשי חדשים - אין בו ביטול מלאכה כל כך, שאין הנשים עושות מלאכה בהן, והכי נמי אמרינן במסכת ראש השנה (כג, א) גבי משואות: משום ביטול מלאכה לעם שני ימים, ושמעתי מפי מורי הזקן זכרונו לברכה שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל (תוספות) - ואני מצאתי בפרק מ"ה דברייטא דרבי אליעזר: שמעו הנשים ולא רצו ליתן נזמיהן לבעליהן, אלא אמרו להן: אתם רוצים לעשות פסל ומסכה שאין בו כח להציל, ונתן הקדוש ברוך הוא שכרן של נשים בעולם הזה, שיהו משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים, ולעולם הבא הן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים, שנאמר תתחדש כנשר נעורייכי, עד כאן, ומקרא מסייעו, דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה (שמואל א' כ) ותרגם יונתן: ביומא דחולא, והתם נמי גבי ראש חדש קאי, דקאמר ליה מחר חודש, וקרי ליה לערב ראש חדש יום המעשה אלמא: ראש חדש לאו יום המעשה הוא, ומועד נמי לאו ביטול מלאכה לעם, שהרי באין לבית הכנסת יותר מימות החול, לפי שאין עושין בו מלאכה אלא בדבר האבד.

How does ראש חדש on ביטול מלאכה understand the line in the מגילה that there is no ראש חדש? What support does he bring from the פסוק in שמואל א'?

7. תוספות מסכת מגילה דף כב עמוד ב

ושאין בהן ביטול מלאכה כגון ראש חדש קורין ארבעה - וקשיא דהא בפרק אין דורשין בחגיגה (דף יח. ושם) אמרינן ראש חדש יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה וי"ל דודאי מותר הוא בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה לפי שלא פירקו נזמיהן במעשה העגל.

How does ראש חדש on ביטול מלאכה understand the line in the מגילה that there is no ראש חדש?

8. תוספות הרא"ש מסכת שבת דף כד עמוד א

או דילמא כיון דלא איתסר בעשיית מלאכה. והא דאמרינן בפ"ג דמגילה זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב קורין ג' וכל שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראש חדש וחולו של מועד קורין ארבעה, מנהגא

בעלמא הוא שנהגו שלא לעשות מלאכה, ובירושלמי אמרין הני נשי דלא עבדו עבידתא בריש ירחא מנהגא, ויש מקומות שנהגו גם האנשים שלא לעשות מלאכה בראש חדש.

What different customs existed in the times of הרא"ש?

9. ביוגרפיה - טורי אבן

R. Aryeh Leib ben R. Asher, (some mistakenly believe that he is a descendant of the Gunzberg family and others believe that he descends from the Wallerstein family. However, only his son, R. Asher, was the av bet din in the city of Wallerstein), was born ca. 1695 in Lithuania. He served as rabbi and yeshiva head in various places in Lithuania and was renowned for his incisive intellect. In 1750 he was chosen as the rabbi of Volozhin. Here he composed his famous work Sha'agat Aryeh, which contains responsa and profound halachic discussions on Orach Chayim. This work was published in Frankfurt - der - Oder in 1756. In 1764 R. Asher left Volozhin and wandered throughout Lithuania and Germany. He was appointed rabbi of Metz in 1766, and he served as rabbi and head of the yeshiva there for twenty years until his death in 1785. He also wrote commentaries on various parts of the Talmud, Turei Even and Gevurot Ari, which have been published numerous times.

10. טורי אבן מסכת מגילה דף כב עמוד ב

ומ"מ ה"ט דר"ח לאו יום המעשה קריא מפני שאין הנשים עושות בו מלאכה הוא דוחק כיון דליהונתן ודוד שהן זכרים יום המעשה הוא איך קרי ליה אשר נסתרת שם ביום המעשה.

ועוד דלא ה"ל לגמרא למסתם סתומי ולקרותן ר"ח יום שאין בו ביטול מלאכה כיון דזה לא נזכר בשום מקום בגמרא שאין נשים עושות בו מלאכה וה"ט דמפני עגל דברי אגדה בעלמא הוא ואפילו מדרבנן ליכא איסורא.

ועוד אי האי אין בו ביטול מלאכה ה"ט מפני שאין הנשים עושות בו מלאכה הא מ"מ הא איכא ביטול מלאכה לאנשים שהן מותרין בעשיית מלאכה בר"ח והרי נשים פטורים מקריאת התורה ואין חייבים אלא אנשים ולהם יש ביטול מלאכה:

What are the three questions asked by the טורי אבן on רש"י's understanding of the מגילה?

11. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק ד

מה תלמוד לומר שם תזבח את הפסח בערב אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבתך קרב אבל אסרו מלעשות מלאכה כהא דתני להן כל איניש דיהוי עלויה אעין וביכורין. האומר הרי עלי עצים למזבח וגיזורים למערכה אסור בהספד ובתענית ומלעשות מלאכה בו ביום. אמר רב יונה אילין תמידין קרבנותיהן של כל ישראל אינון אם יהו כל ישראל עולין לירושלם לית כתיב אלא [שם טז] שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך. אם יהיו כל ישראל יושבין ובטילין והכתיב [שם יא יד] ואספת דגנך מי אוסף להן את הדגן...

According to the ירושלמי, why is there is an איסור מלאכה on ערב פסח? Why doesn't that same reasoning apply to the קרבן תמיד?

12. טורי אבן מסכת מגילה דף כב עמוד ב

ול"נ דר"ח אסור בעשיית מלאכה מדינא אפי' לזכרי' בזמן שבהמ"ק קיים מפני המוספין שקריבי' בו שהן לכל ישראל... ועד כאן לא שמעינן מקרא דואספת דשרי בעשיית מלאכה אלא מפני התמידין שקריבין בכל יום חיסך עליהן הכתוב דאל"כ מי אוסף להן הדגן אבל מוספין שאין קריבין אלא לפרקים מר"ח לר"ח וממועד למועד דסגי לאסיפת דגן בשאר כל הימים לא חיסך ובאיסורן הן קיימין לאיסור עשיית מלאכה ביום הקרבנות לכל ישראל...

What is the אבן's understanding of the מגילה based on the תורשמי?

13. טורי אבן מסכת מגילה דף כב עמוד ב

...הא לק"מ דודאי מפני המוספין לילה שרי בעשיית מלאכה שאין זמן קרבן בלילה...

What is one ramification of the אבן's reasoning?

14. טורי אבן מסכת מגילה דף כב עמוד ב

...וה"נ הא דאמרי' התם גבי הא דבעי למילף איסור מלאכה בחש"מ מק"ו מא' וז' שאין קדושה לפניהם ולאחריהן וקאמר ר"ח יוכיח ואף על גב דר"ח נמי אסור בעשיית מלאכה מפני הקרבת המוספים היינו משום דהתם בעי לאסור חש"מ בעשיית מלאכה מצד עצמו ולא מפני הקרבת המוסף. ונ"מ אפי' בזמן דליכא קרבן וע"ז קאמר ר"ח יוכיח דאין אסור בעשיית מלאכה אלא מפני הקרבן ובזמן דליכא קרבן שרי...

וא"כ ה"נ כיון דר"ח נאסר בזמן שבהמ"ק קיים מפני קרבן מוסף בזה"ז נמי ליתסר והא לא שמענו. י"ל שאני ע"פ שאינו אלא פעם אחת בשנה משא"כ משום מוספי' דשכיחי בכל ר"ח דחשו לפסידא יתירא שהרי אפי' התורה חסה בהא מילתא לפסידא יתירא ולא אסרה תורה עשיית מלאכה מפני קרבן תמיד וכמש"כ...

What is a second ramification of the אבן's reasoning?

15. שמואל א פרק כ פסוק יט

וְשִׁלְשֶׁת תְּרֵד מֵאֵד וּבָאתְ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיִשְׁבֹּתְ אֶצֶל הָאָבֶן הָאֵזוֹל:

16. רד"ק שמואל א פרק כ פסוק יט

...כי נראה שהיה מנהגם שלא לעשות מלאכה בראש חדש כמו שהוא מנהג הנשים היום ואפשר כי מפני קרבן ראש חדש היו רבים פנויים ממלאכתם ובאים להשתחות לפני ה' וכן נראה בנבואת יחזקאל לעתיד:

How does the רד"ק explain the custom to not do מלאכה on ראש חדש?

A HOLIDAY FOR WOMEN?

17. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק ד הלכה א

...נשיי דנהיגין דלא למיעבד עובדא באפוקי שובתא אינו מנהג. עד יפני סדרה מנהג. בתריי ובחמשתה אינו מנהג עד יתפני תענית' מנהג. יומא דערובתה אינו מנהג מן מנחתה ולעיל מנהג יומא דירחא מנהג...

According to the ירושלמי, is it a valid custom for women to not do מלאכה on ראש חדש?

18. פרקי דרבי אליעזר פרק מה

...דן אהרן דין בינו לבין עצמו, אמר אם אני אומר להם תנו לי כסף וזהב, מיד הם מביאים, אלא הריני אומר להם תנו נזמי נשיכם בניכם ובנותיכם, ומיד הדבר בטל, שנאמר [שם ב] ויאמר [אלהם] אהרן פרקו וגו'. שמעו הנשים, ולא רצו, ולא קבלו עליהן לתן נזמיהן לבעליהן, אלא אמרו להם לעשות שקוץ ותועבה שאין בו כח להציל לא נשמע לכם. ונתן להן הקדוש ברוך הוא שכרן בעולם הזה, שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים. ונתן להם שכר לעולם הבא, שהן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים, שנאמר [תהלים קג, ה] המשביע בטוב עדיך וגו'...

According to פרקי דר"א, what did the women receive as a reward for not donating their jewelry to the עגל?

19. שמות פרק לה פסוק כב

ויבאו האנשים על הנשים פלו נדיב לב הביאו חח ונזים וטבעת וכמוז כלכלי זהב וכלאיש אשר הנני תנופת זהב ליקוק:

20. ספר אבודרהם סדר ראש חודש

ובמדרש אומר על שם שנודרוזו הנשים לנדבת המשכן שנאמר ויבאו האנשים על הנשים והוקם באחד בניסן ולא רצו להביא נזמיהן לעגל נתן להם שכרן שהן משמרות ראשי חדשים.

According to the דעת זקנים, why did the women receive ראש חדש specifically as a reward for their actions by the עגל?

21. ביוגרפיה - מהר"ם שיק

Rav Moshe ben Rav Yosef Shik (commonly known by the acronym of his name, "Maharam Schick") was born in Hungary, 5567 (1807). He studied in the Chatam Sofer's yeshiva in Pressburg. In 5598 (1838) he was appointed rabbi of the city of Yeregin, near Pressburg, where he established a yeshiva. In 5621 (1861) he was appointed rabbi of Chust, to where he transferred his yeshiva. He was among the foremost opponents of the Reform movement. He gained renown for his responsa sefer, Teshuvot Maharam Schick, which contains over a thousand responsa on all areas of Shulchan Aruch. It was first published in Munkatch, 5640 - 5641 (1880 - 1881). His other works

include commentaries on the Torah, the Pesach Haggadah, Pirkei Avot and the Talmud. He passed away in 5639 (1879).

22. מהר"ם שי"ק על התורה פרשת כי תשא פרק לב פסוק ג

יותר מן האנשים" י. וקשה להבין מה ענין ר"ח למעשה עגל. ויש לפרש כי כבר ביארו המפרשים [ראה לעיל] כי עיקר חטא העגל הי' שחשבו בלזם שה' משגיח עליהם בדרכי אמצעי, לפיכך כשראו שלא ירד משה בזמן הקצוץ להם, נתנו לזם לזקש להם אמצעי אחר, זה הי' כוונתם במעשה העגל. וידוע שישראל הם בצחינת הלזנה נגד הקב"ה, וכמו שהלזנה דלית לי' מגרמי' כלום, באיזה אופן שעומדת נגד אור החמה, זורחת על הארץ באופן זה, כך זה אצל ישראל, באיזה אופן שעומדים נגד הקב"ה כן מעמדם עלי ארץ. א"כ מוזן היטב, הנשים אשר האמינו שהקב"ה משגיח עליהם בלא שום אמצעי, הי' צדד ינחנו, ניתן להם ראש חודש ליו"ט, שהוא מראה שהלזנה תקבל אורה מאור החמה בלי אמצעי, וגם אמונתם הי' כן, ע"כ זכו לשכר זה טו.

According to the מהר"ם שי"ק, why did the women receive ראש חדש specifically as a reward for their actions by the עגל?

23. פרי חדש אורח חיים סימן תיז

...לפי זה יש לי לדקדק במאי דקאמר בפרקי דרבי אליעזר [פרק מה] שלפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהם לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להן הקדוש ברוך הוא שכרן שיהיו משמרות ראש חודש יותר מאנשים, וקשה דמה יתרון יש לנשים מהאנשים כיון דבמנהגא תליא מילתא, וגם האנשים אם נהגו שלא לעשות מלאכה הוי מנהג ובעי התרה דומיא דנשים. ולכן נ"ל דלאנשים הוי יום ראש חודש כשאר ימות החול ואם נהגו לעשות בו מלאכה הוי מנהג בורות ולא בעי התרה, וזו היא המעלה שניתנה לנשים שאם ירצו שלא לעשות מלאכה בראש חודש דהוי מנהג טוב ואין לבטלו...

According to the פרי חדש, what would happen if a man would try and keep the custom of not doing work on Rosh Chodesh?

24. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תיז

(א) ובאור זרוע (ח"ב סי' תנד) כתב עוד טעם אחר וז"ל לפי שבכל חדש וחדש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלבנה מתחדשת (כך) בכל חדש (והם) [והכל] מתאווים לראותה כך האשה [כשהיא] מתחדשת בכל חדש (ל)בעלה (ו)מתאוה לה וחביבה עליו כאלו היתה חדשה ולכך הוי ראש חדש יום טוב של נשים עכ"ל:

According to the Or Zarua (as quoted by the משה דרכי משה,) what is the reason why Rosh Chodesh became a special holiday for women?

25. טור אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תיז

...ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח) לושי ועשי עוגות ופסח היה שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לד) ולמקנהו עשה סוכות וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא :

According to the Tur's brother, what is the reason why Rosh Chodesh became a special holiday for women?

פסק

26. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תיז

ר"ח מותר בעשיית מלאכה, והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב
הגה: ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן, אזלין בתר המנהג (ב"י).

What does the Shulchan Aruch think about the custom for women not to do מלאכה on ראש חודש?

27. ביאור הלכה סימן תיז סעיף א

והנשים שנוהגות - צ"ע בכוונת המחבר אם לדעתו עכ"פ מצד מנהג מחויבות כל הנשים לנהוג כן מצד שהוא מנהג קדום שאמותיהם החזיקו בו כבר וכשאר דברים המותרים שבנות ישראל קבלו עליהם מזמנים קדמונים שבודאי כל הדורות מחויבים לנהוג כן או כוונתו רק לומר דאשה שנוהגת כן הוא מנהג טוב [וגם אין רשאה לחזור ממנהג זה וכמו כל מנהג של מצוה שאין להתירו וכדמוכח בב"י בשם שב"ל] אבל לכתחלה אין כל אשה מחויבת לנהוג כן אף מצד המנהג...

...שכל אשה צריכה לקבל עליה מנהג זה היינו דאינו דאינה רשאה עכ"פ לעשות יום זה כחול ממש לעסוק בכל המלאכות דלענין זה מצוות ועומדות מימים קדמונים אבל לענין שלא תעסוק בשום מלאכה תלוי הדבר במנהגה ואם משעה שגדלה נהגה לעשות מקצת מלאכות אין לאסור עליה שעל זה אינה מצווה כלל שבזה לא היה מעולם מנהג שיהיה לכל ישראל וגם בימים קדמונים יש שנהגו לעשות קצת מלאכות ויש שקדשו עצמם ולא עשו בשום מלאכה אלא דאם היא בעצמה נהגה מתחלה שלא לעשות שום מלאכה או בסתם הוי כקבלה עליה לפרוש מכל מלאכה...